

Ekonómický rast - zdroje, problémy, hranice, ukazovatele

Ak sa zaoberáme vývojom vyspelých ekonomík, z dlhodobého hľadiska, zistené, že ich reálny HDP rastie ale tempá rastu sú rozdielne: medzi štátmi, v rôznych rokoch.

Ekonómický rast je proces, ktorým sa zvyšuje schopnosť NH vyrábať statky a služba. Je aj procesom zvyšovania produkčnej kapacity ekonomiky. Konečným cieľom ekonomiky štátu je uspokojovanie potrieb obyvateľstva, preto pri hodnotení hospodárskeho rastu musíme skúmať, či sa skutočne zvýšila životná úroveň obyvateľstva.

Reálny HDP na obyvateľa = $\frac{\text{reálny HDP}}{\text{počet obyvateľov}}$

Budeme porovnávať za jednotlivé roky. Keby každý rok vychádzalo vyššie číslo, že ekonomika vytvára viac statkov a služieb na obyvateľa. Proces úzko súvisí s procesom produktivity (rastom) práce v NH. Zmeny produktivity práce majú významnú úlohu aj vo vývoji v reálnych miezd. Ak rastie produktivita práce majú rásť aj reálne mzdy. Odborníci hovoria, že nemajú rovnako rásť, **reálne mzdy majú rásť pomalšie ako produktivita práce.**

G = Tempo rastu - HDP vyjadruje zmeny HDP v čase (z roka na rok), uvádza sa v %.

$$G = \frac{\text{HDP}_t - \text{HDP}_{t-1}}{\text{HDP}_{t-1}} \times 100$$

Hlavnými faktormi, ktoré určujú schopnosť NH dosahovať **ekonomický rast** sú:

- ekonomické zdroje, ktoré má spoločnosť k dispozícii
- miera využitia týchto zdrojov v NH

Zdroje ekonomického rastu ovplyvňuje 6 hlavných faktorov:

1. **prírastok ponuky pracovných síl** – úzko spojený s vývojom obyvateľstva, s jeho migráciou a zlepšovaním zdravia
2. **prírastok fyzického kapitálu** - o vybavenie podnikov majetkom PC, stroje – umožňujú zvyšovať produktivitu práce
3. **zvyšovanie investície do ľudského kapitálu** – čím lepšie vzdelanie tým, lepšia produktivita práce
4. **technický pokrok** – nové technológie
5. **riadenie a organizácia výroby** – vyššia hospodárnosť, pokrok v príprave ľudí na prácu motiváciu, pokrok..... a vedecké metódy riadenia
6. **úspory z rozsahu výroby a zo špecializácie** – zhromadňovanie a úspory zo špecializácie

Cyklický vývoj ekonomiky

Rovnováha – situácia, keď v danom hospodárstve je ponuka a dopyt v rovnováhe, pri plnom využití výrobných faktorov.

Recesia – fáza vývoja ekonomiky, keď klesne reálny produkt (HDP), oproti potenciálnemu v danej ekonomiky, ale zároveň klesajú ceny.

Slumpflácia - fáza vývoja ekonomiky, keď klesne reálny produkt (HDP), oproti potenciálnemu v danej ekonomiky, ale ceny stúpnu.

Reálny produkt v čase sa mení (rastie, klesá) tento vývoj má určité spoločné vlastnosti, ale má aj osobitosti a má určitú prioritu (pravidelnosť). Tomuto hovoríme, že ekonomika sa vyvíja cyklicky (okruh).

Cyklický pohyb ekonomiky – pravidelné striedanie vzostupných a zostupných fáz vývoja ekonomiky.
Hospodársky cyklus

Podnikateľský (ekonomický) cyklus – kolísanie reálneho produktu oproti potenciálnemu (možný, max.).

Marx nazval tieto fázy:	kríza	Súčasný ekonómia:	recesia
	depresia		dno
	oživenie		expanzia
	konjunktúra		vrchol

Lenže niektorí súčasný ekonómovia hovoria, že sú len 2 fázy: dno a vrchol.

Recesia

- obmedzuje sa výroba
- výrobné faktory sa menej využívajú
- kúpy schopnosť obyvateľstva sa znižuje
- rastie nezamestnanosť = klesá zamestnanosť
- rastie inflácia, podniky krachujú
- aj dopyt v štáte sa znižuje

Dno

- pokles výroby je najväčší = už nemá kde klesať
- nezamestnanosť a inflácia = už nemá kde klesať
- banky znížia úroky – pri krátkodobých úveroch – **DÚ?** sa obávajú, že nebudú splácať
- začínajú sa robiť predpoklady na rast ekonomiky

Expanzia

- dopyt po výrobných faktoroch rastie – zvyšuje sa výroba
- zamestnanosť sa zvyšuje
- rastie produktivita práce
- znižujú sa náklady na výrobu 1 výrobku
- dopyt sa zvyšuje – ceny sa zvyšujú

Vrchol

- výroba dosahuje maximum, dopyt po kapitáli je veľmi vysoký
- rastú úroky v bankách – inflácia sa zvyšuje
- začína sa hromadiť tovar v skladoch, ľudia nemajú €, začína recesia, prestáva sa vyrábať

Dĺžky trvania cyklov

1. **Dlhé cykly – KONDRATIEROVE**
 - 45-60 r. hovorí, že hlavnou príčinou cyklov je technický pokrok a jeho využitie v praxi
2. **Stredné cykly – JUNGLAROVE**
 - 6-11 r. hovorí, že príčiny sú v úrokových mierach a zmenách dopytu po investíciách
3. **Krátke – KITCHINOVE a MITCHELOVE**
 - 3-5 r. hovoria, že príčiny sú v zmene stave zásob výrobkov v hlavných odvetviach ekonom.

Teórie cyklického vývoja ekonomiky

1. **Primárne – endogénne teórie** (teórie interných príčin) – vo vnútri ekonomiky
 - snaha firiem o maximalizáciu zisku úsporami miezd (znižuje sa dopyt)
 - nestabilita investičných výdavkov (viazne dopyt po výrobných faktoroch zvyšuje sa nezamestnanosť, mzdy klesajú, viazne dopyt po spotrebných predmetoch)
 - nerovnomerný rast dôchodkov (príjmov)
2. **Primárne – exogénne teórie** – (teórie externých príčin) – v okolí ekonomiky
 - politické príčiny
 - nedostatočná informovanosť trhových subjektov (domácnosti, podniky, štát)
 - ponukové šoky - prudkých zmien cien (ceny ropy – najčastejšie)
3. **Monetárne teórie cyklického vývoja**, za príčiny výkyvov považujú monetárne činitele:
 - zmena množstva € v obehu
 - zmena diskontnej sadzby
 - zmeny úrokových mier v komerčných bankách
 - zmeny úverových podmienok

4. Dynamické teórie ekonomického cyklu

Vo svojej argumentácii sa tieto teórie opierajú o fungovanie mechanizmu multiplikátora a akcelerátora, ktorý ovplyvňuje dopyt po investíciách a spotrebných predmetoch a tým aj celkovú výkonnosť a dynamiku ekonomiky.

- **Multiplikátor** – ukazuje, že celkový výstup sa mení ak sa menia jednotlivé výdavky, ale zmena v objeme výstupov môže byť väčšia, ako zmena jednotlivých výdavkov.
- **Akcelerátor** – mechanizmus, ktorý ukazuje, že prírastok dôchodkov (príjmov), spôsobí rast dopytu, ktorý vyvolá zrýchlenie dopytu po investíciách. Rýchle tempo rastu dôchodkov je sprevádzané ešte rýchlejším tempom rastu investícií a naopak. Investície závisia od prírastku alebo úbytkov dôchodkov (príjmov). Úlohou štátu je eliminovať negatívny vplyv cyklického vývoja ekonomiky, bude zasahovať do ekonomiky.

Nezamestnanosť – pojem, druhy, príčiny

Albert Okun – skúmal nezamestnanosť.

Ak klesne, reálny produkt o 2 %, nezamestnanosť sa zvýši o 1 % - **okunov zákon**.

Čo znamená vysoká nezamestnanosť?

- ✓ mrhania
- ✓ ekonomika nevyrába toľko koľko by mohla
- ✓ straty sú najväčšie aké môžu byť v modernej ekonomike (depesie, choroby, vysoký tlak, samovraždy)

Nezamestnanosť sa meria ukazovateľom **miera nezamestnanosti**. Údaje: z **úradu práce** – eviduje počet nezamestnaných a **štatistický úrad** – zistí sa koľko je pracovných síl v štáte. Okrem toho sa počíta aj štatistickým zisťovaním. Aby sme vypočítali mieru nezamestnanosti rozdelíme obyvateľstvo na 3 skupiny:

- **zamestnaný** – práve vykonávajú platenú prácu (aj PN, materská, dovolenka, štrajkujúci)
- **nezamestnaný** – aktívne hľadajú prácu, a sú evidovaní na úrade práce (absolventi škôl)
- **študenti, dôchodcovia, malé deti, nehľadajú aktívne prácu** – majú majetok, majú z čoho žiť (nejdú do vzorca)

$$\text{Miera nezamestnanosti} = \frac{\text{nezamestnaný} \times 100}{\text{pracovná sila (PS)}}$$

$$\text{PS} = \text{zamestnaný} + \text{nezamestnaný}$$

Druhy nezamestnanosti:

- **frikčná** – dobrovoľné prerušenie zamestnanosti (presťahujem sa, som nespokojná – hľadám inde prácu) – sú nezamestnaní aj sú voľné miesta v štáte
- **štruktúrna** – ľudia majú kvalifikáciu s ktorou sa nevedia zamestnať. Keby mali inú kvali., sú voľné miesta
- **cyklická** – súvisí s cyklickým vývojom ekonomiky. V recesii sa prejavuje, rastie v expanzii
- **sezóna** – súvisí s určitými odvetvami ekonomiky. Charakter výroby je sezóny (poľnoh. – v zime nepotrební ľudia; cestovný ruch, stavebníctvo)
- **skrytá** – hromadne neprepúšťa, skraca sa pracovný čas. (ľudia sú doma a majú 60 % plat)

Ideálna nezamestnanosť – počet nezamestnaných bol menší alebo rovný ako počet voľných pracovných miest.

Prírodná miera nezamestnanosti – je taká úroveň nezamestnanosti, pri ktorej je inflácia stabilná.

Príčiny nezamestnanosti:

Názory ekonómov z minulosti – sú v dobrovoľnej preferencii voľného času

Názory ekonómov súčasnosti – príčinou sú nepružné mzdy, hlavne smerom nadol z 3 dôvodov:

1. zlý spôsob uzatvorenia pracovných zmlúv
2. regulácia miezd zo strany štátu
3. pôsobenie odborov

Inflácia – pojem, druhy, príčiny

- je jav, ktorý sa týka aj vyspelých krajín – tam je nízka
- je zvyšovanie množstva obeživa v obehu, čím sa zvyšuje celková cenová hladina
- znehodnotenie peňažnej jednotky, čo sa prejavuje rastom cenovej hladiny, čiže trvalým znižovaním kúpnej sily peňazí
- meria sa pomocou cenových indexov (indexi spotrebiteľských cien - CPI)

$$\text{CPI} = \frac{\text{náklady na spotrebný kôš statkov a služieb v súčasnosti} \times 100}{\text{náklady na spotrebný kôš statkov a služieb vo východiskovom roku}}$$
- spotrebný kôš – všetko čo platím, v uspokojovaní našich potrieb

Infláciu vyvolávajú činitele:

- emisia prebytočného množstva peňazí
- zaostávanie výroby za rastom kúpy schopného dopytu
- prílev takých tovarov na trh, ktorý nemajú odbyt

Druhy (formy) inflácie**1. podľa príčin vzniku:**

- **dopytová** – nízka ponuka, vysoký dopyt

- **nákladová** – rastú ceny vstupov (ceny materiálov, energii..)

2. podľa intenzity:

- **mierna (plazivá)** – jednociferná do 9,999...
 - cenný sú stabilné
 - bankov systém je spoľahlivý
 - ľudia veria bankám
 -
- **plávajúca (cválajúca)** – dvoj a trojciferná do 999,999...
 - € strácajú hodnotu
 - ľudia vkladajú € do majetku
 - banky požičiavajú € na vysoký úrok
- **hyperinflácia** – štyri a viac ciferná
 - ceny rastú obrovským tempom – chaoticky
 - e sa tlačia bez kontroly
 - počas vojen
 - hospodárstvo sa naturalizuje – vec za vec

3. podľa výsledkov merania = podľa zasahovania štátu:

- **otvorená (zjavná)**
 - vidíme zmenu ceny, cena stúpa
 - prevažuje dopyt nad ponukou
- **skrytá**
 - cena sa nemení a zmení sa množstvo
 - je to starý výrobok s novým obalom
- **potlačaná** – zasahuje tu štát, regulovanými cenami
 - (plyn, elektrina)

Miera inflácie

Miera inflácie je ukazovateľ na **meranie inflácie** =
$$\frac{\text{rozdiel cien indexom spotrebiteľských cien v roku 2011} \times 100}{\text{index spotrebiteľských cien v roku 2010}}$$

- infláciu môžeme sledovať aj ako mesačnou mierou a tú vypočítame ako jeden mesiac oproti druhému. Môžeme ale aj počítať medziročnú, ale tak, že budeme porovnávať rovnaký mesiac v roku 2011 a v roku 2010

Spotrebný kôš statkov a služieb je zoznam tovarov a služieb, ktorých ceny sa sledujú kvôli výpočtu inflácie, sú zaradené do dvanástich odborov s rôznou váhou, alebo s rôznym významom:

1. Skupina – potraviny a nealko nápoje.
2. Alkoholické nápoje a tabak
3. Odevy a obuv
4. Bývanie, voda, el., plyn a iné palivá
5. Nábytok a vybavenie domácnosti
6. Zdravotníctvo
7. Doprava
8. Pošta a telekomunikácie
9. Rekreačné a kultúra
10. Vzdelávanie
11. Hotely, Kaviarne a Reštaurácie
12. Rozličné tovary a služby

Jadrová inflácia

Najprv sa sledovala len inflácia. Až od roku 2000 sa začala sledovať jadrová inflácia. Je to časť celkovej inflácie, ktorá je ovplyvniteľná menovou politikou štátu. Niektoré ceny sú štátom regulované – plyn, elektrina,...

Deflácia

Je odčerpanie prebytočných peňazí z obehu a tým zvýšenie kúpnej ceny meny.

Nástroje deflačnej politiky sú:

1. Zvyšovanie daní
2. Obmedzovanie výdavkov zo štátneho rozpočtu
3. Obmedzovanie úverových možností
 - a. Zvyšovaním diskontnej ceny centrálnej banky
 - b. Operácie na finančnom trhu
 - c. Zvýšením povinných minimálnych rezerv
4. Priama kontrola komerčných bánk

Dezinflácia - Pokles miery inflácie

Vzťah medzi nezamestnanosťou a infláciou – viacerí ekonómovia ho sledovali a snažili sa zistiť nejaký význam.

Prvým kto to skúmal bol **Arthur Phillips** – novozélandský ekonóm, ktorý študoval údaje o nezamestnanosti a inflácii v spojenom kráľovstve za vyše 100 rokov. A zistil, že medzi nimi je substitučný vzťah (nepriamy).

Týmto sa zaoberali aj dvaja americkí ekonómovia – **Paul Samuelson a William Nordhaus**. Svoje výskumy zverejnili niekedy v 50-60 rokoch 20. Storočia. Tvrdia, že substitučný vzťah platí len dovtedy, ak sa nezmení tzv. invertná inflácia. Je to inflácia spôsobená zmenami cien ropy.